

”יחסי מדינה-חברה בישראל”/ברוך קימרלינג

הכותרת: ברוך קימרלינג היה סוציולוג לענייני הסכסוך היהודי-ערבי באוניברסיטת העברית י-ס. נפטר לפני שנתיים. הוציא ספר ב-93: ”החברה הישראלית פרטים בירוקרטים” והמאמר הוא פרק מתוך ספר זה. הספר הוא הראשון מז’אנר סוציולוגיה ביקורתית.

כותרת המאמר: המאמר ידון על יחסי החברה והמדינה בארצנו תוך התמקדות בכל אחת מהקבוצות, הגדרתה והמשגתה.

המאמר: הכותב מציע דרך ליישוב הפרדוקס בין מדינת ישראל כחזקה כלפי חוץ אך חלשה כלפי פנים. קימרלינג במאמרו מציע מושגים חדשים אשר מסבירים כיצד המתח בין התדמית הפנימית והחיצונית נעלם.

המושגים שעולים במאמר:

מדינה (1): מימד מבנה ארגוני: מאפיין ארגוני אחד לכל המדינות שמבטא שימוש לגיטימי בכוח אלים (באמצעות: משטרה, צבא, מיסים, חוקים וכד’) בתוך טריטוריה מוגדרת. המדינה מושתתת על רציונאליות אינסטרומנטלית ז”א שישנם אמצעים להשגת מטרות (מושג ובריאני) ועובדה זו איננה משתנה עם חילופי השלטון במדינה ”המדינה מעל לשולטים בה”.

קימרלינג מתייחס אל המדינה כאל **שחקן** ובכך מאניש אותה ושולל את היותה תבנית המתמלאת בהתאם למי ששולט אלא בעלת אישיות. **(2)** מימד תרבותי-זהותי: מדינה מוגדרת ע”י התושבים שבה. ת, זו של המדינה דהיינו הסמלים שלה, החגים שלה. ”טביעת האצבע” של המדינה. ת”ז המדינת יוצר בו זמנית מקור השתייכות לחלק מהאוכלוסייה והוצאה של חלק אחר ממנה.

חברה: אוכלוסייה בעלת זהות קולקטיבית משותפת רחבה ביותר. לזהות זו יש גבולות ומאפיינים: שפה, דת, תחושת השתייכות.. חברות בחברה איננה פורמאלית אלא תלויה בהשתייכות פרימורדיאלית ז”א ראשונית משפחתית והשתייכות דיפוזיט כלומר מה שמקיף את האישיות. בניגוד למדינה לחברה ישנם מנגנוני שליטה בלתי פורמאליים.

מדינת לאום: מדינה אשר החפיפה בינה לבין החברה שבה גדולה. מצטיירת כטיפוס אידיאלי ונחשבת ייחודית.

עוצמת מדינה: יכולתה לחדור לתוך החברה, לגייס ממנה משאבים, להקצותם מחדש ולמנוע היווצרות מוקדי כוח אלטרנטיביים. יכולתה של המדינה לכפות חוק וסדר, לגבות מיסים ולגייס אנשים.

אוטונומיה של מדינה: יכולתה למנוע מקב’ אחרות בחברה או לצמצם כפייה כלפיה של הקצאת משאבים, חקיקה או מדיניות שאינם תואמים את האינטרסים או ההיגיון הפנימי שלה. **מקורותיה של המדינה:**

הישוב הישן: קימרלינג מתאר את התפתחותה של המדינה והחברה טרם הקמת המדינה ז”א מתאר את התהליך של ”מדינה בתוך מדינה” מבחינת יחסי הישוב הישן והשלטון הבריטי. מתאר את יחס הבריטים כלפי הישוב הישן וכלפי הערבים. כדי לשכנע את כולם כי היהודים חזקים מספיק להקים מדינה גם אחרי הבריטים הם החלו לגבש ישות פוליטית ואת המוסדות והקב’ בתוך ”המדינה שבדרך” - **היטשטשו הגבולות בין החברה למדינה.**

הקמת המדינה: ישראל עסקה בהדרגתיות בהבדלתה ממדינות אחרות והשגת אוטונומיה מדינתית. הבדילה החינוך בהפיכתו לחינוך ממלכתי, גם בתחום הצבא פירקה את המחנות והקימה את צה”ל. המדינה החלה להתנתק מהמפלגות שעמדו לצדה ועזרו לה להתחזק עם הקמתה. תחילה הייתה סימביוזה בין המדינה למפלגות ולא היה ידוע מי משתמש במי. תהליך הפירוק היווה פירוק סימביוזה והתחזקות המדינה. עובדה זו יצרה מעמד בינוני חדש של עובדים רבים אשר החלו לאיש משרות בארגונים בירוקרטים שקמו.

שנת ”מפתח”: לטענתו שנה זו היא 1967 בה השתנו הגבולות המדינתיים ובהתאם גבולותיה החברתיים של המדינה. שינוי זה הפך אותה **למדינה קהילתית:** מדינה הכוללת בתוכה מס’ קבוצות לאום אך השליטה נתונה בידי הקבוצה בדומיננטית. בשנה זו היו 3 קב’ יהודים, פלשתינים ואוכ’ ערבית. ישראל טרם המלחמה הייתה מדינה קהילתית אך הגדרה זו התחזקה עקב המלחמה. **”בועות יהודיות”:** התנחלויות שקמו מתוך ניסיון ליצור רצף טריטוריאלי. כל השינויים שחלו בעקבות 67 הביאו את המדינה להתרחק מ4 מקורות סימבוליים שנשענה עליהם: יהדות, סוציאליזם, ליברליזם ולאומיות. השינוי הביא קבוצות מרוחקות להתקרב ולהשפיע עד למהפך (1977). קבוצות כמו: אליטות דתיות, ”חירות”, רביזיוניסטים.

מאז 67 למדינה היה נוח לחלוש על שטחים כבושים כי: א. נמנעה להעניק לפלסטינים זכויות, ב. שמירת מצב של דו-לאומיות ומדינה לאום. הכיבוש אפשר פיקוח על קרקעות, מים והתיישבות. האינתיפאדה הובילה להתפתחות **שתי תרבויות משנה:** תרבות שמאל-וויטור על שטחים, תרבות ימין-שמירה על שטחים כבושים. שתיהן מעוניינות ליצור אקסקלוסיביות יהודית השאלה באיזה מחיר. הוויכוח ביניהן ואי-התערבותה של המדינה רק מחזקים את העוצמה והאוטונומיה שלה, אך ההכרח להפעיל כוח אלים להשגת בטחון פנים מחליש את המדינה באופייה הפנימי ופוגע בעוצמתה.

*יש לזכור כי המאמר נכתב ב 93 והוא עדכני עד שנה זו (6 שנים לפני הייתה אינתיפאדה...)